

PASCAL EN DE LEER VAN DE LUCHTDrukking

DOOR

Dr. R. S. TJADEN MODDERMAN.

In de »Revue de Paris« van 1 en 15 April en 1 Mei l.l. komt een uitgebreide verhandeling voor van FELIX MATHIEU, waarin hij op grond van een nauwkeurige bronnenstudie aan BLAISE PASCAL alle aandeel ontzegt aan het gronden van de leer der luchtdrukking, die — naar aanleiding van de bekende proef van TORRICELLI — in 't midden der 17de eeuw, na hevigen strijd, het oude dogma verving van het »horror vacui naturae«.

Het lezenswaardig betoog is vernietigend voor den roem van PASCAL als wetenschappelijk en waarheidlievend man.¹⁾ In bijzonderheden wordt aangetoond hoe hij door listen en logens zich de verdiensten toeëigende van anderen.

De zoogenoemde proef van het luchtledige in het luchtledige, (»le vide dans le vide«) die velen overtuigde, is niet van hem, maar van zijn vriend, den sterrenkundige AUZOUT. Ook het denkbeeld, om door vergelijking van den barometerstand aan den voet en op den top van den Puy de Dôme de juistheid der nieuwe leer te toetsen, is niet van

¹⁾ Naar men weet, toonde hij zich in zijn beroemde »Lettres provinciales,« waarin hij de spitsvondigheden en drogredenen der Jezuïten geeselt, een vurigen apostel der waarheid.

PASCAL, maar van DESCARTES. Deze laatste had, bij een bezoek aan Parijs, PASCAL, wiens familie te Clermont aan den voet van den Puy de Dôme woonde, tot het nemen van de proef aangespoord. Doch PASCAL, nog in de oude leer bevangen, deed daarvoor geen moeite en eerst een paar jaar later, 19 Sept. 1648, na herhaald aandringen van DESCARTES, werd de proef genomen door PASCAL's zwager PÉRIER met vier of vijf anderen en met den bekenden uitslag. Een paar maanden daarna liet PASCAL een brochure drukken: »Récit de la grande Expérience de l'Equilibre des liqueurs projetée par le Sieur B. P.», waarvan de eerste editie hoogst zeldzaam is, (er zijn drie exemplaren van bekend, twee in bibliotheken te Parijs en één te Breslau) en die vermoedelijk nooit in den handel is gebracht. Behalve de copie van een brief, dien hij beweert 15 Nov. 1647 aan PÉRIER geschreven te hebben met het verzoek den Puy de Dôme te beklimmen (MATHIEU beweert op goede gronden, dat die brief een verzinsel is), bevat de brochure het proces-verbaal van de proefneming en een uiteenzetting van de leer der luchtdrukking, kennelijk geheel in den trant van TORRICELLI. In den brief herinnert hij zijn zwager, dat hij voor hem de proef van »le vide dans le vide« nam, doch beschrijft die — geheel onnoodig, want de zwager had immers de proef gezien — zóó, als deze onmogelijk genomen kon zijn en eindelijk laat hij in de brochure zijn zwager nog meedeelen waardoor de uitvoering der proef zoo lang vertraagd is, doch om redenen waarvan MATHIEU uitvoerig aantoot, dat ze stellig niet waar kunnen geweest zijn.

Daar PASCAL zich zelf alle eer toekende, wachtte hij zich natuurlijk wel aan DESCARTES zijn brochure toe te zenden. Deze vernam eerst 11 Juni 1649 van HUYGENS, dat de proef op den Puy de Dôme genomen was en op zijn aanvraag meldde CARCAVI hem den uitslag.

PASCAL zou later op »la tour St. Jacques« de proef van den Puy de Dôme herhaald hebben, doch volgens MATHIEU is dit niet zeker. Hij wijst er op dat MARIOTTE daarvan onder alle voorbehoud melding maakt.

Aan de vervanging van het dogma van 't »horror vacui« door de leer van de luchtdrukking heeft PASCAL mitsdien in 't geheel geen aandeel; behalve aan TORRICELLI heeft men die, volgens MATHIEU, hoofdzakelijk te danken aan KEPLER, IZAAK BECKMAN en BALIONI.

PASCAL schijnt van zijn bedrog weinig genoeg beleefd te hebben. De Italianen verweten hem, dat hij zich met de veeren van hun landsman TORRICELLI getooid had en terwijl hij in zijn eigen land, vóór 1648, als een veelbelovend jongmensch aangezien werd, (hij was

geboren in 1623) en geprezen als een modern ARCHIMEDES,¹⁾ wordt hij na genoemd jaar in de correspondenties der geleerden in 't geheel niet meer genoemd.

Hij rehabiliteerde zich op letterkundig gebied door zijn vooral om taal en stijl vermaarde »Lettres Provinciales«, die in 1656 en '57 het licht zagen.

¹⁾ Nog heel jong had hij een verhandeling over de kegelsneden geschreven, waarover DESCARTES opgetogen was.